

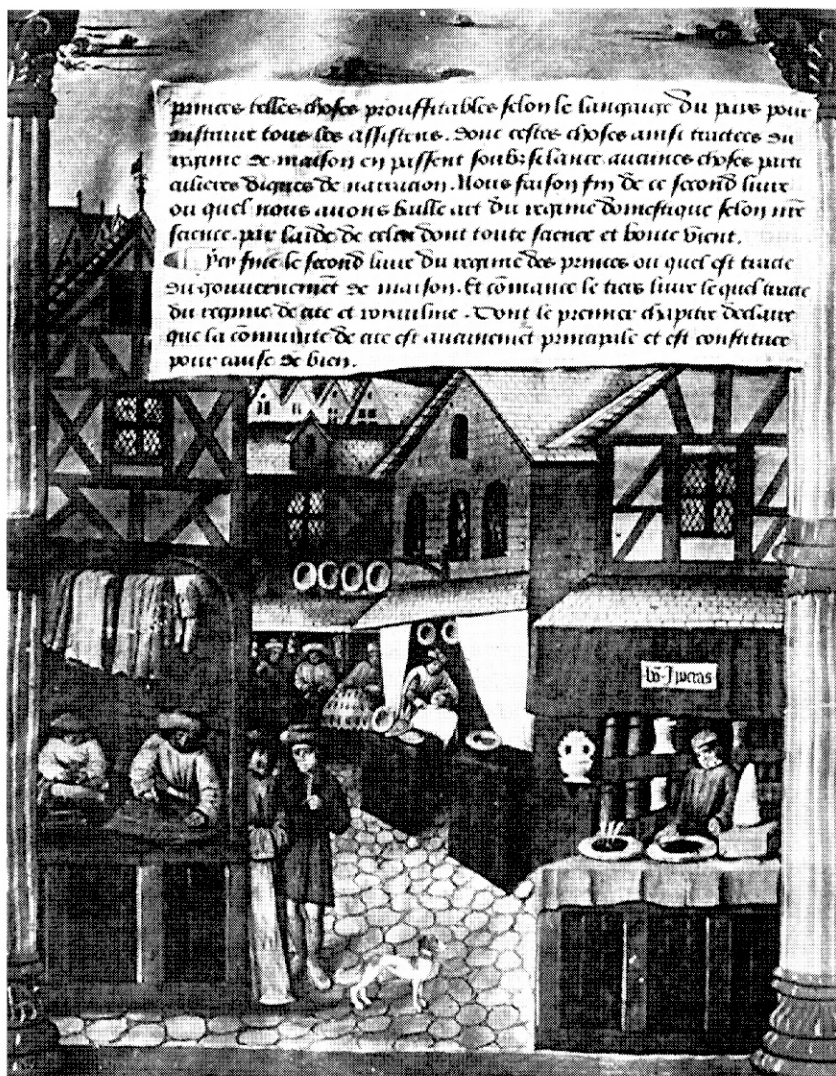
LA FIRA DE SANT ANDREU AL LLARG DE LA HISTÒRIA

L'any 1393 –concretament el 12 de desembre, tal com es pot llegir en un pergami conservat a l'Arxiu Històric de Torroella–, el rei Joan I concedia als torroellencs el privilegi per celebrar la fira a partir de la diada de Sant Andreu, i durant els quinze dies següents. Aquesta concessió tenia el seu origen en la sol·licitud de canviar les dates de celebració de la fira que els jurats i els prohoms de la Universitat –l'Ajuntament– de Torroella havien fet al rei.

Per la documentació del segle XIV que es conserva a l'Arxiu Històric, sabem que prèviament a l'actual fira se n'havien celebrat, almenys, dues altres en diferents èpoques de l'any. El 23 de juliol de l'any 1373, Pere el Cerimoniós, a instàncies igualment dels jurats i prohoms de la Universitat de Torroella, manava canviar la fira anual –que fins llavors se celebrava al final de maig (això diu el text del pergami)¹–, que passaria a celebrar-se per Sant Bartomeu –a l'agost– i durant els vuit dies següents.

Torroella, durant el període de la baixa edat mitjana, era considerada una de les poblacions més importants de la comarca. Aquesta importància radicava essencialment en el comerç i la indústria artesanal. Se sap que a Torroella, durant els segles XIV, XV i XVI, es van constituir una sèrie de confraries o gremis de diferents oficis. Es té coneixement de la dels paraires –indústria de draps–, dels sabaters (a partir del 1570) i d'una confraria major –que agrupava altres gremis que tenien la mateixa advocació– (a partir del 1400).

1. Pella i Forgas, en la seva obra *Historia del Ampurdán*, diu que aquesta fira va ser instituïda el 1305 per Jaume II i se celebrava durant vuit dies a partir del primer diumenge de maig (pàg. 612)

Dibuix d'un carrer comercial d'una ciutat medieval.

Així mateix, l'agricultura i la ramaderia donaven prosperitat a la vila i a la població disseminada en els diferents masos de l'entorn. Els ramats aprofitaven les pastures del massís i de la plana. En l'agricultura, que anava ocupant les terres que els sediments arrossegats pel Ter guanyaven al mar, sobresortien els conreus d'arròs –en les zones més humides–, d'olivars, de vinyes, de blat...

Tota aquesta prosperitat contribuïa a donar importància a la vila com a lloc d'intercanvi i mercat dels productes que s'obtenien de la terra i de la manufactura.

Amb tot, Torroella, ja al final del segle XIV, es veuria immersa en els esdeveniments catastròfics que van assolir la Catalunya –i també l'Europa– de final de l'edat mitjana. Les pestes que ja van començar a assolir a la segona meitat del segle XIV presagiaven temps difícils. Al XV, van ser els conflictes bèl·lics els que van acabar d'enfonsar la població i l'economia. Pella i Forgas², diu:

*“¡Bello rincón de una tierra bella, cómo la ira de Dios
llegó sobre él en los postreros tiempos del siglo XIV! Fue de
manera que la grandeza y ruina de Torroella casi vinieron
asidas de la mano...”*

En poc temps, Torroella va quedar quasi despoblada. Fins i tot, es va promoure la instal·lació de famílies jueves, expulsades d'altres viles. Quan al segle XV la vila es començava a refer, altres estralls –com el fet que el grau que possibilitava l'entrada de vaixells fins ben a prop de Torroella quedés cegat, a causa dels sediments del Ter– van impossibilitar una nova arrencada econòmica.

Què en podem deduir de tot el que s'ha dit? En primer lloc, el fet que trobem a Torroella concessions reials de tres fires, mai juntes, durant el segle XIV, pot indicar la importància que tenia aquesta vila per a la monarquia –no s'ha d'oblidar que durant el segle XIII els senyors de Torroella havien ajudat el rei en la conquesta de Mallorca i les altres illes, com tampoc que fins a principi del segle XIV Torroella era una vila reial que es trobava en la zona fronterera amb les terres del comtat d'Empúries, molt sovint enfrontat a la corona; a més del fet, conegut, que la vila va hostatjar més d'una vegada el rei i el seu seguici–.

En segon lloc, i molt important, el fet dels canvis de la fira d'un període a un altre podria indicar problemes. Les fires se celebraven en períodes de l'any en què la població solia disposar de més diners i productes per intercanviar (maig, agost, novembre-desembre). Notem que el primer canvi es produeix l'any 1373, quan amb tota seguretat Torroella ja havia

2. PELLA I FORGAS, op. cit., pàg. 618

començat a patir algun estrall de pesta; el segon es produeix l'any 1393, és a dir al final de segle. Què van motivar aquests canvis? És possible que hi contribuís el fet de buscar períodes més favorables i amb menys competència d'altres poblacions.

Les preguntes que ens formulem a continuació són: Per què des de llavors –des de l'any 1393– no s'ha produït cap més canvi? S'ha celebrat la fira ininterrompudament des d'aquella data? Se n'han celebrat altres?

És un fet cert que les fires, com a esdeveniments d'intercanvi i de comerç, són indicatives de la prosperitat econòmica d'una població i de la seva influència per aglutinar l'activitat comercial d'una zona. Per tant, si Torroella es trobava en plena decadència durant el segle XV, és possible que algun any no s'arribés a celebrar la fira.

A nivell europeu, les fires van decaure durant els segles XVII i XVIII, amb el desenvolupament del capitalisme comercial, i no serà fins a les exposicions universals i les fires de mostres dels segles XIX i XX quan aquestes concentracions econòmiques es tornaran a arrancar.

No ens ha d'estranyar, doncs, que a l'Arxiu Històric trobem molt poques referències de la fira. Sempre cal ser molt prudent a l'hora de parlar de fets sobre els quals no se'n té gaire notícies. La documentació que s'ha conservat no és tota la que es va produir.

La referència més antiga –a part del pergamí de la concessió– que hem trobat és una conclusió dels membres del consistori, de l'any 1697 (6 de gener), que diu:

*"Los dits Mag^{chs} Consols y consell an resolt que tots los Dilluns y dias de fira tant los habitants de la present vila de Torroella com forasters pogan y los sia lícit de vendre alls cebas llegums de tot genero fruytas de tot genero com son pomas nous castanyas pinyons avallanas y demes fruytas Terrissa sagon bacalla Sardinias Arengadas Tunyina Claus polvora plom sal y oli sens haver de pagar ningun dret als Arrendadors"*³.

És interessant aquest escrit, ja que a part de mostrar-nos que ja es feia el mercat dels dilluns –com a l'actualitat–, sembla voler impulsar les activitats econòmiques de la fira i donar facilitats als venedors. Cal fer esment que, durant aquest període, i fins a èpoques molt més properes als nostres dies, l'Ajuntament arrendava a diferents particulars el monopoli de les vendes de diversos productes. Per tant, era lògic que si algú altre volia vendre aquestes mateixes mercaderies –els dies de fira o de

3. Arxiu Històric de Torroella de Montgrí. *Llibre de Conclusions*. 1681-1705. Foli 187 revés.

mercat– hagués de pagar una quantitat a l'arrendador d'aquell producte determinat.

Una altra referència és de l'any 1723 i també es troba en un *Llibre de Conclusions*. Diu:

"Al Pr de Setembre 1723 dins la Casa Comuna y convocats los Mag^{chs} Joseph Mir y Senan Anton Ardevol Rafel Borís Joan Julia y Pere Pages y Joseph Massanet Regidors juntament ab los Mag^{chs} Joseph Lopez Batlla han resolt se escrigues al Sr Regidor Segon Marti Carles que se troba a Bar^{na} per que fassa donar Memorial al Sr Compte de Montemar Comand^t General del p^{nt} Principat per que en virtut del Real Privilegi que te la Universitat de poder tenir quinze dies de fira per lo die de St Andreu que los dits quinze dies foren repertits ço es tres dies per la festa de St Matheu en lo mes de 7bre tres dies lo Pr Diumenja de Maig y tres dies per Sant Andreu al qual Memorial fou respost per sa Exª se auria de acudir en Madrit al Rey..."⁴.

Aquest escrit ens indica que almenys a la tercera dècada del segle XVIII –un cop superats els problemes que va significar la guerra de Successió (1700-14)–, a Torroella continuava existint la tradició de la Fira de Sant Andreu, tot i que no sabem que s'hagués anat celebrant cada any des del 1393. Amb tot, la situació econòmica i social no és la mateixa ara que al segle XIV i per això, segurament, es demana que es puguin partir els dies de celebració i es reparteixin en diferents èpoques de l'any.

Per al segle XIX, Marcel·lí Audivert⁵ diu que se celebraven quatre fires de bestiar: Sant Isidre (15 de maig), Sant Jaume (25 de juliol), Sant Mateu (21 de setembre) i Sant Andreu. La de Sant Mateu sembla ser la mateixa indicada en el document del 1723; la de Sant Isidre podria correspondre a l'esmentada del primer diumenge de maig. Ara bé, no tenim cap més referència sobre la que se celebrava per Sant Jaume. Com ja indica Audivert, eren fires de bestiar i no creiem que tinguessin la importància de la que se celebrava per Sant Andreu. Les altres devien ser més aviat uns mercats ramaders.

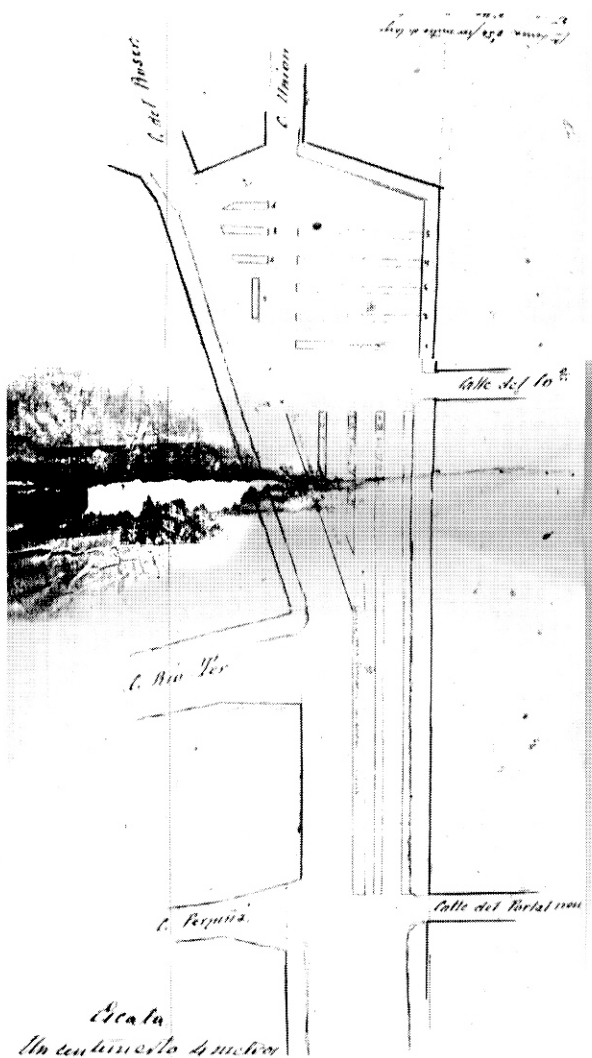
Les referències sobre la fira en el nostre segle, a part de l'article de Marcel·lí Audivert, han continuat essent força escasses. Sí que en tenim més dades, sobretot de les activitats que s'hi feien, a través de les publicacions que s'han anat succeint a la nostra vila, però a nivell oficial la fira

4. Arxiu Històric de Torroella de Montgri. *Llibre de Conclusions*. 1704-1740.

5. AUDIVERT, Marcel·lí. "La torroellenca Fira de Sant Andreu a principis de segle", *Llibre de la Festa Major*. 1974.

no ha despertat cap interès –a l'igual que en els segles passats– per figurar en els llibres de la corporació municipal. Si de cas, on sí que es poden trobar dades és en l'apartat dels expositors, ja que havien –i han– de pagar unes taxes.

De final del segle passat es conserva un plànol molt interessant amb la ubicació dels diferents expositors. Aquest document ens introdueix en un altre apartat: el del lloc de celebració de la fira.

Plànol de la distribució dels firaires a Fora Portal.

Abans de l'enderrocament de les muralles –al darrer terç del segle passat–, no sabem on es podia celebrar la fira. El més probable és que s'aprofités algun espai obert de l'interior del recinte, tot i que no es pot descartar que es fes a fora.

En el plànol de final del segle XIX es veu la disposició que han d'adoptar les diferents parades i els expositors. El lloc de celebració és Fora Portal, des dels carrers del Roser i del Pintor Gimeno fins al de la Porta Nova. Aquest plànol, que acompanya documentació dels anys 1897, 1899 i 1901, ens indica una ubicació diferent de l'actual. Amb tot, Marcel·lí Audivert⁶ diu que la fira de rossam se celebrava al passeig del Marquès de Robert, actual passeig de Catalunya. És possible que a Fora Portal hi hagués una part i l'altra fos al passeig de Catalunya.

Avui, la Fira de Sant Andreu ocupa la part central i un lateral del passeig de Catalunya i l'aparcament de la carretera de l'Estartit. També pot arribar a tenir alguna exposició al passeig de Vicenç Bou, a la plaça de la Vila o en algun altre lloc de Torroella.

*Aspecte de la Fira de Sant Andreu,
al passeig de Catalunya, en les primeres dècades del nostre segle.*

6. AUDIVERT, Marcel·lí. Op. cit.